

Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΕΛΛΑΝΑ

Από την

ΣΟΦΙΑ ΣΙΓΑΛΟΥ-ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

Στο τελευταίο ύψωμα του Ταυγέτου σε απόσταση τριάντα περίπου χιλιομέτρων βόρεια της Σπάρτης ήταν χτισμένη η αρχαία Πελλάνα. Αυτή βρισκόταν δεξιά και μπροστά από την Πελλανίδα Πηγή - Ασπρη Βρύση - και βόρεια στο λόφο Παλαιόκαστρο, όπου υπάρχουν υπολείμματα από μεσαιωνικό φρούριο. Κατά τους Ιστορικούς χρόνους ονομάζεται από τον Ξενοφώντα "Πελλήνη": "... ως ήσθετο εξεστρατευμένον τον Αγησίλαον και όντα ήδη εν τη Πελλήνη" (Ελλ. 7,5,9). Ο Πλούταρχος έγραφε: " από την κατά Πελλήνην Χαράδραν " και ο Διόδωρος: " Αρκάδες στρατηγόν Λυκομήδην...εστράτευσαν εις Πελλήνην " και ο Πausanίας την αναφέρει Πελλάνα " Προϊόντι δε ως επί την Πελλάνα χαράκωμα εστίν ονομαζόμενον και μετά τούτο Πελλάνα, πόλις το αρχαίον "(III, 21, 2). Τη διάβαση της Πελλάνας χρησιμοποίησαν οι Σπαρτιάτες στα κρίσιμα γεγονότα που προηγήθηκαν της μάχης στη Μαντίνεια (362 π.χ.). Στην ίδια θέση ήταν το ορμητήριο του Αγησιλάου εναντίον του Επαμεινώνδα.

Την αρχαία Πελλάνα επισκέφθηκε ο Pausanias περί το 174μ.χ., ο οποίος γράφει (III,21,2) πως πήρε το ονομά της από μία κοπέλλα που λεγόταν Πελλανδία και πνίγηκε στην πηγή της. Το μαντήλι που είχε στο κεφάλι της βγήκε σε μία άλλη πηγή, τη Λαγκεία. Γράφει επίσης, ότι στην Πελλάνα κατέφυγε ο βασιλείας Τυνδάρεως, όταν τον έδιωξε από την Σπάρτη ο Ιπποκόων και τα παιδιά του.

Η αρχαία κόμη βρισκόταν με βεβαιότητα στο λόφο και τις πλαγιές του, που βρίσκονται Β.Α. και σε επαφή με το σημερινό χωριό. Ο χώρος είναι κατάσπαρτος από όστρακα διαφόρων χρόνων ενώ η κορυφή του λόφου είχε κλειστεί σε πολλά σημεία με τείχος. Λείψανα του τείχους αυτού του 4ου ή 3ου αι. π.χ., διακρίνονται σήμερα προς τη Ν.Α. πλευρά της Ακροπόλεως. Στην ίδια θέση ήταν επίσης ο προϊστορικός οικισμός. Στα χρόνια του Pausanias (2ος αι. μ.χ.) η πόλη είχε παρακμάσει. Το ιερό του Ασκληπιού βρίσκεται με αρκετή βεβαιότητα όχι μακριά και προς Ν. της Πελλανίδας πηγής, σε επίπεδο χώρο και τη θέση του επισημαίνουν σπόνδυλοι ραβδωτών κιόνων, που βρίσκονται στα χωράφια. Πριν από μερικά χρόνια στην πηγή βρέθηκαν αγγεία και ειδώλια, αφιερώματα χωρίς αμφιβολία είτε στον Ασκληπιό, είτε σε κάποια Νύμφη. Τοπικός μύθος αναφέρει ότι ο Τυνδάρεως ήλθε στην Πελλάνα και παντρεύτηκε την κόρη του βασιλιά. Μετά έγινε βασιλιάς της Σπάρτης και εξορίστηκε στην Πελλάνα από τους αδελφούς του. Η μαρτυρία αυτή είναι καταχωρημένη στα Χρονικά της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής επιβεβαιώνεται ότι η αρχαία Πελλάνα ήταν στη θέση που περιγράψαμε στην αρχή και γύρω στο Παλαιόκαστρο - μεσαιωνικό φρούριο - από το οποίο μόνο μικρό μέρος σώζεται.

Στην Πελλάνα έσκαψε για πρώτη φορά ο Εφορος Αρχ/των Ρωμαίος και στη συνέχεια ο Εφορος Αρχ/των Θ. Καραχάλιος το 1926. Στη θέση Σπηλιές φάνηκαν δύο

* The ancient Pellana.

** S.Sigalou - Hatzidaki, University of Athens, Panepistimioupolis.

τάφοι λαξευμένοι στο βράχο στη δυτική πλευρά ενός χαμηλού υψώματος μήκους από Β.Ν. 100μ.Ο Ρωμαίος καθάρισε τον ένα συλημένο ήδη τάφο και βρήκε λίγα όστρακα μυκηναϊκών αγγείων (ΑΔ 26,Παράρτ.642). Σε απόσταση 20μ. και σε χαμηλότερο επίπεδο φαινόταν ένας ακόμα μεγαλύτερος τάφος.Ο Καραχάλιος καθάρισε το θάλαμο, στο δάπεδο του οποίου βρέθηκαν λαξευμένοι τέσσερις κάθετοι τάφοι γεμάτοι κόκκαλα σε αταξία.Αυτό φανερώνει ότι οι λάκκοι επιλοξένησαν πολλούς νεκρούς και εσυλήθησαν σε μακρινή εποχή.Η έρευνα αυτού του τάφου απέδωσε επίσης διάφορα μικροαντικείμενα (σφραγιδόλιθους, χάντρες, ειδώλιο) και κυρίως άφθονη κεραμική (αγγεία και όστρακα), που χρονολογείται από την ΥΕ ΙΙΙ ΑΙ καιτην ΥΕ ΙΙΙ Γ περίοδο.Ο τάφος δηλαδή πρέπει να ήταν σε χρήση για μεγάλο χρονικό διάστημα.Τα πολυάριθμα και πολύ ενδιαφέροντα αγγεία από τον τάφο της Πελλάνας, μαρτυρούν ότι ένα πολύ σημαντικό μυκηναϊκό κέντρο υπήρξε στην περιοχή αυτή. Τα περισσότερα αγγεία, γύρω στατριάντα πέντε, ανήκουν στις ΥΕ ΙΙΙ Α 2 και ΥΕ ΙΙΙ Β περιόδους.Είναι κυρίως κύλικες, ψευδόστομοι αμφορίσκοι, κύπελλα, πρόχοι, αλάβαστρα, τρίωτοι αμφορίσκοι και ένα φλασκή.Αρκετά όμοια αγγεία του ανασκαμμένου αυτού τάφου της Πελλάνας ανήκουν αναμφίβολα στην ΥΕ ΙΙΙ Γ περίοδο.Αυτά τοποθετούν το μυκηναϊκό αυτό κέντρο ως δεύτερο σε σημασία κατά την ΥΕ ΙΙΙ Γ περίοδο, ανάμεσα στις ανασκαμμένες θέσεις της Λακωνίας, μετά το Αμυλκαίο και την Επίδαυρο Διμηρά.

Ευστηματική έρευνα και ανασκαφή της μυκηναϊκής Πελλάνας άρχισε από την Εφορεία αρχαιοτήτων Σπάρτης με έφορο αρχαιοτήτων το Θεόδ.Σπυρόπουλο το 1981.Αυτή δικαιώνει την άποψη ότι ήταν η αρχαία Πελλάνα, όπως ανακρίνωσε η Εφορεία αρχαιοτήτων εκτός από τρεις ακόμη αξιόλογους τάφους που απεκάλυψαν και ερεύνησαν οι αρχαιολόγοι, μπόρεσαν επίσης να εντοπίσουν το μεγάλο ταφικό μνημείο του Μυκηναϊκού Νεκροταφείου σε λίγα μέτρα απόσταση δυτικά των τάφων που είχαν παλαιότερα ερευνηθεί.

Ο μεγάλος δρόμος του τάφου, που είναι λαξευμένος στο βράχο του υψώματος, έχει κατεύθυνση από τα Ν.Δ. προς τα Β.Α.Η διατήρηση του δρόμου είναι πραγματικά θαυμάσια, γιατί το λάξευμα προστατεύθηκε από τις επιχώσεις που το κάλυψαν μετά την τελευταία ταφή που έγινε στο θάλαμο του τάφου (εικ.1-2).Το μήκος του δρόμου είναι μικρό (12,70μ.) σε αναλογία με τον τεράστιο θαλαμό του, που ξεπερνά σε διάμετρο τα 10 μέτρα. Στα μέτρα του δρόμου βρέθηκε η μνημειώδης είσοδος του τάφου, το στόμιο της οποίας οδηγεί στο θάλαμο αυτού, τελικό προορισμό όλου του Μνημείου.Ο θάλαμος είναι ο χώρος που φιλοξενεί τους νεκρούς στην τελευταία τους κατοικία.Η οροφή του είχε καταρρεύσει και ο τάφος είχε γεμίσει από χώματα.Σε διάφορα βάθη κοντά στην είσοδο του τάφου βρέθηκαν πολλά αγγεία, ειδώλια και λυχνάρια μαζί με στάχτες, κάρβουνα και κόκκαλα ζώων.Τα αγγεία και τα λοιπά αντικείμενα χρονολογούνται στους ύστερους ελληνιστικούς και τους πρώιμους Ρωμαϊκούς χρόνους (2ος π.χ. - 2ος μ.χ. αι.).Λατρευτικό χαρακτήρα έχουν επίσης τα πήλινα ειδώλια καθώς και τα λυχνάρια με τα οποία έγιναν σπονδές και χοές μέσα στον τάφο.Θυσίες για τους νεκρούς μαρτυρούν τα ίχνη της στάχτης, τα κάρβουνα και τα λείψανα των ζώων.Τα παραπάνω ευρήματα αποτελούν χαρακτηριστική περίπτωση απονομής τιμών, θυσιών και λατρείας στους προγόνους.Η έρευνα του τάφου της Πελλάνας επιβεβαιώνει την κοινή και αδιάσπαστη εθνική πολιτική και θρησκευτική ενότητα του Ελληνικού γένους.Αγνοούμε πότε συλήθηκε ο περίφημος αυτός τάφος.Πιθανότατα συλήθηκε στα Μυκηναϊκά χρόνια, όπως άλλωστε συνέβη με όλους τους γνωστούς βασιλικούς τάφους των Μυκηναϊκών χρόνων.

Ο μεγάλος τάφος πλαισιώνεται δεξιά και αριστερά από δύο όμοιους μικρότερους τάφους που απέχουν ίση απόσταση απ'αυτόν.Μόνο τα μέλη της βασιλικής ή πριγκιπικής οικογένειας μπορούσαν να κατασκευάσουν τους τάφους τους κοντά στο μεγάλο τάφο της Πελλάνας.Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι τάφοι των κοινών θνητών βρέθηκαν σε άλλη θέση, στο λόφο Τρυπόρραχη, κάπου 400μ.

ανατολικότερα από το Νεκροταφείο της δυναστικής οικογένειας. Από τους τάφους αυτούς σκάφτηκε ο ένας που βρισκόταν αριστερά του Μεγάλου τάφου. Είχε το ίδιο σχήμα και ήταν κι αυτός συλημένος. Τα ευρήματα του τάφου χρονολογούνται στους χρόνους από το 1350 μέχρι το 1200 μ.χ. Συνεπώς έχουμε μια εξακολουθητική χρήση του σημαντικού Νεκροταφείου της Πελλάνας σε όλη τη διάρκεια ακμής και ανθήσεως του Μυκηναϊκού Πολιτισμού.

Όπως είπαμε στην αρχή, στην Πελλάνα ζούσε ο Τυνδάρεως βασιλιάς της Σπάρτης που ήταν πατέρας της ωραίας Ελένης. Όταν πέθανε τον διαδέχθηκε ο άντρας της Μενέλαος. Μέχρι σήμερα δεν έχει βρεθεί ο τάφος του Τυνδάρεω ούτε του Μενελάου και δεν αποκλείεται να είναι ο τάφος ενός απ' αυτούς. Ο Τυνδάρεως απέκτησε με τη συζυγό του Λήδα τους δίδυμους αδελφούς Κάστορα και Πολυδεύκη, τους επονομαζόμενους Διόσκουρους και δύο κόρες, την ωραία Ελένη και την Κλυταιμνήστρα. Κατά τη μυθολογία ο Δίας μεταμορφώθηκε σε κύκνο για να πλησιάσει τη Λήδα. Καρπός αυτού του έρωτα ήταν οι Διόσκουροι και οι δύο κόρες τους που γήκαν από τα δύο αυγά του κύκνου. Ερευνώντας την αρχική σημασία των λέξεων του γνωστού αυτού μύθου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για την αρχέγονη βυρσοδεψική. Ο πρωτόγονος άνθρωπος για να προφυλαχτεί από τις καιρικές μεταβολές χρησιμοποίησε τα δέρματα των ζώων.

Όμως με την πάροδο του χρόνου δημιουργήθηκε η ανάγκη για απόκτηση καθαρών δερμάτων. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποίησε το νερό. Η πηγή που ήταν κοντά στην κατοικία του ονομάστηκε Πελλάνα από το πέλλας = δέρμα. Τα δέρματα έπρεπε να κτυπηθούν στο νερό. από το θέμα του κύκνου = κτυπώ, τυπ-τυδ προέρχεται το Τυνδάρεως, εκείνος που ενεργεί ή το όργανο. Το όνομα της Λήδας, συζύγου του Τυνδάρεω, προέρχεται από το λήδανον, είδος αρωματικής ρητίνης, ή του λαδάνου που χρησιμοποιείται για την κατεργασία ή τον αρωματισμό της προβιάς.

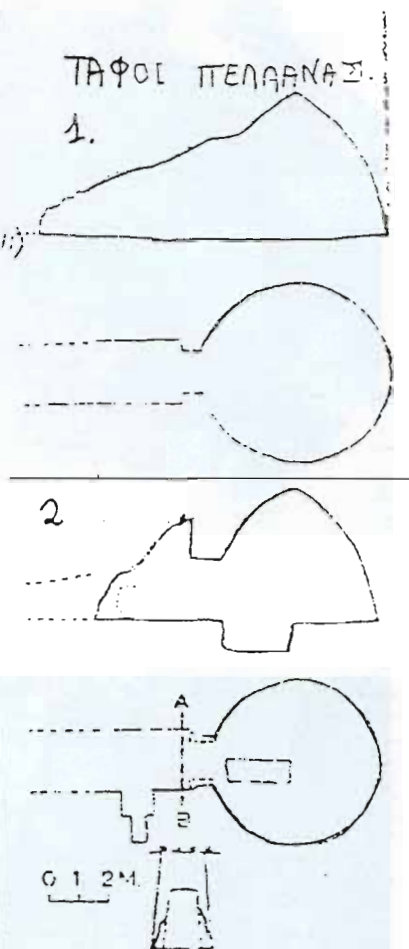
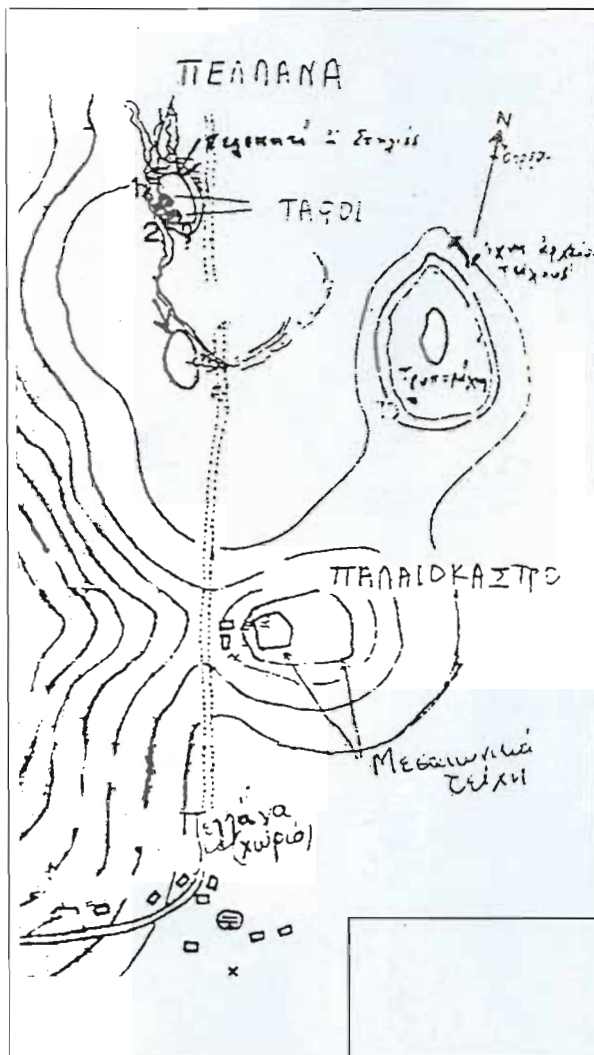
Οι Διόσκουροι, Πολυδεύκης και Κάστορας, κατά τη μυθολογία βγαίνουν από ένα αυγό. Το όνομα του πρώτου παράγεται από το πολύ-δέυω = πολύ βρέχω-υγραίνω (θέμα δερ-δεψ), απ' όπου γίνεται η δέψις, η κατεργασία του δέρματος. Του Κάστορα προέρχεται από το θέμα κασ- και κατ-κάττυμα = σόλα, τακούι. Από το άλλο αυγό βγαίνει η Ελένη που τ'ονομά της παράγεται από το σέλας = φωτεινός, λαμπερός, φλογερός. Δηλώνει δηλαδή τον καιρό που έπρεπε να κάνει για να γίνουν οι βυρσοδεψικές εργασίες.

Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η Πελλάνα κατά την αρχαιότητα ήταν κέντρο βυρσοδεψίας. Τα ονοματά της οικογένειας του Τυνδάρεω δεν είναι τίποτε άλλο παρά η προσωποποίηση των διαφόρων ενεργειών για την καταργασία του δέρματος. Σύμφωνα δε με τα ευρήματα όλου του Νεκροταφείου της Πελλάνας η ζωή δε σταμάτησε εδώ σε όλη τη Μυκηναϊκή αρχαιότητα 916ος- 120ς αι.).

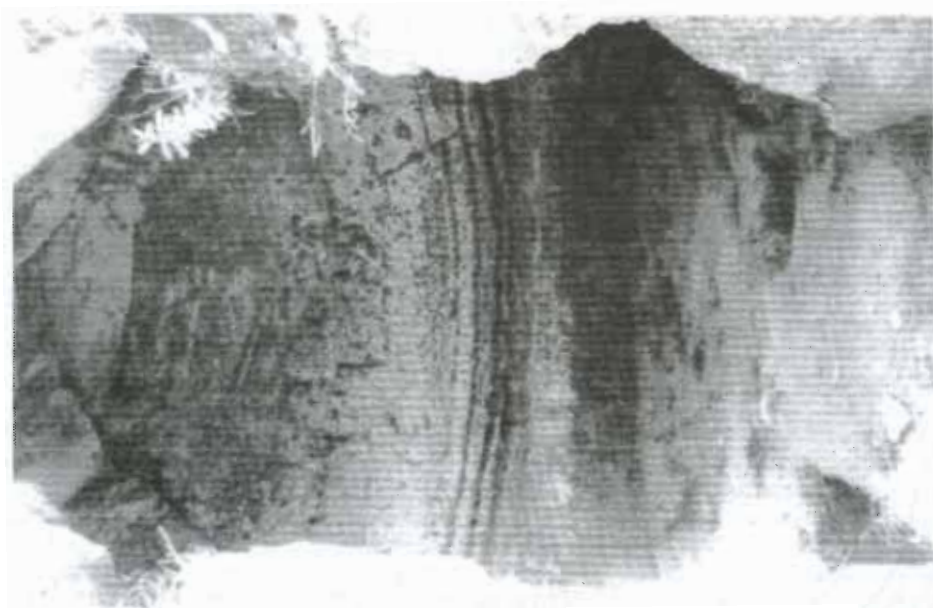
Επιβάλλεται λοιπόν να συνεχισθεί η έρευνα για να εντοπιστεί ο μυκηναϊκός οικισμός της Πελλάνας και να ερμηνευθεί το οικιστικό ηγεμονικό κέντρο που αντιστοιχούσε σε ένα μεγαλόπρεπο τάφο. Αυτή η έρευνα θα βοηθήσει στην ανασύνθεση της ιστορικής εικόνας και του ένδοξου παρελθόντος της Λακωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

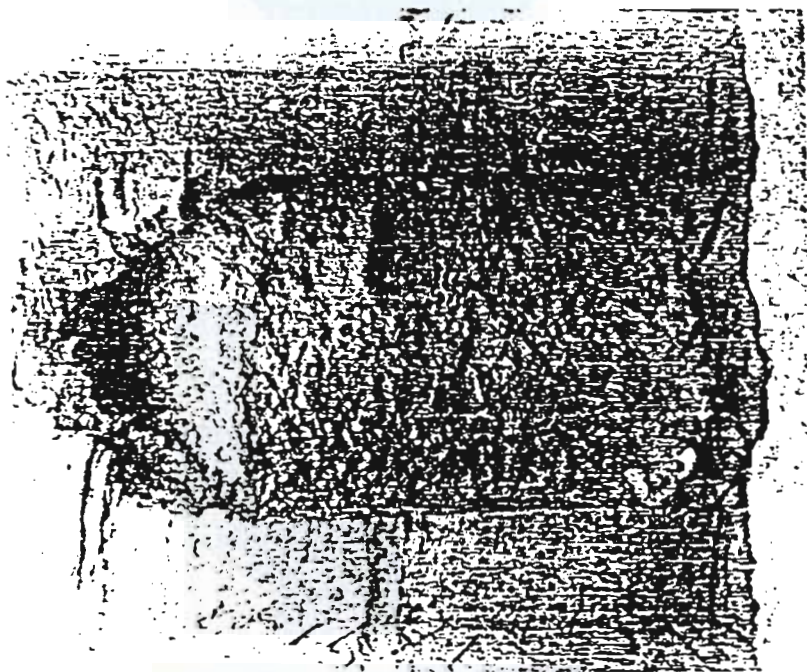
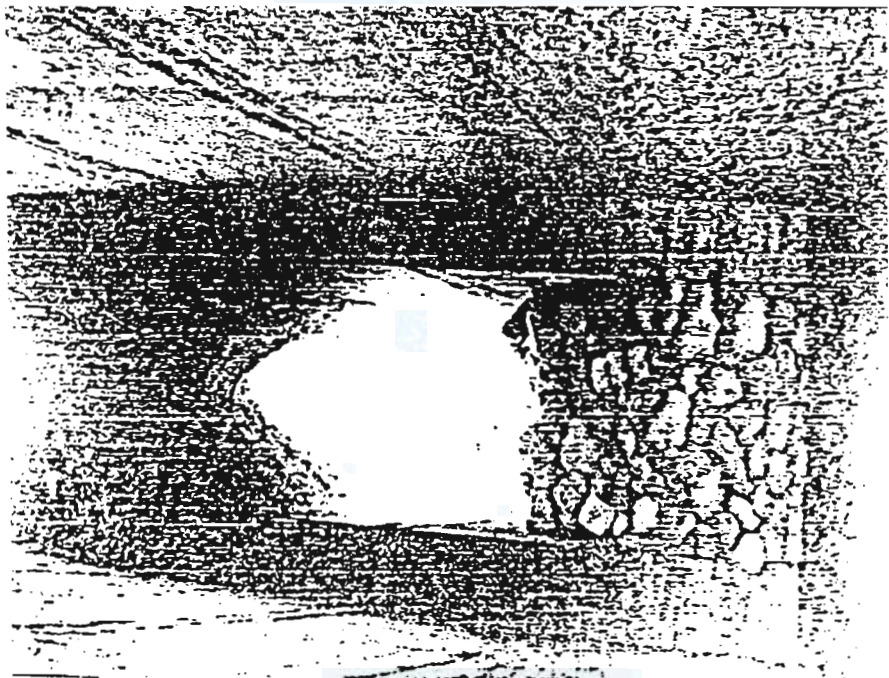
1. Π.Χ. Δούκα 1922 " Η Σπάρτη δια του μέσου των Αιώνων ".
2. Δ.Ι. Σιγαλού 1959. " Η Σπάρτη και η Λακεδαίμων ".
3. Annual of the British School of Archeology in Athens, Volume VII - 1961.
4. Κ. Δημακοπούλου " Το Μυκηναϊκό ιερό στο Αμυκλαίο και η ΥΕ ΙΙΙ Γ περίοδος στη Λακωνία ".
5. Θεοδ. Σπυρόπουλος Πελοποννησιακά. Περιοδικόν της Εταιρείας Πελοποννησιακών Σπουδών. Παράρτημα 9, " Τοπογραφικά Μυκηναϊκής Πελλάνας ", ΑΘΗΝΑΙ 1982 - 83.
6. Πausanias " Λακωνικά ".

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ (ΑΡΙΣΤΕΡΑ) ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΤΟΨΕΩΣ (ΔΕΞΙΑ)
ΤΑΦΩΝ ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΝΑΣ

ΤΑΦΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΝΑΣ

ΠΕΛΛΑΝΑ, ΤΑΦΟΣ 2 (ΕΙΚ. 1, 2)

Αγγεία του Τάφου Της Πελλάνας

Αγγεία του Τάφου της Πελλάνας